

15/8/2007

נושאונט מס' 3

דבר העורך

שלום לכם,

בסוף יולי נערך מפגש נוסף של חברי איל"ת במוזיאון לבולאות ברמת אביב. יו"ר איל"ת, **ד"ר יהושע מגר**, הסביר את העקרונות הבסיסיים של תצוגה תחרותית. סגן היו"ר, **מנחם לדור**, הצביע על הקשיים בפניהם ניצבים השופטים בבואם להעריך תצוגה כזו.

עיקר הדיון הוקדש לתצוגה של **אריק שורץ** – "על כלבי מזחלות ומזחלות כלבים". אריק הצביע על הקשיים של מציג, שהנושא שלו "מודרני", והחומר הקיים בו מוגבל מאוד. אמנם כותרת המפגש (כמו גם מפגשים קודמים) הייתה "למציגים", אך גם אספנים שלא מציגים יכולים ליהנות וללמוד הרבה ממפגשים אלו. צר לנו שלא הגיעו יותר חברים – אחרי הכל, מטרת המפגש היא לימוד והכרות, וככל שיותר חברים יגיעו ההנאה של כולנו תגדל.

אחדים מהמשתתפים במפגש הגיעו מקצות הארץ: ראש פינה, חיפה, ירושלים ובאר שבע. מסתבר שגם בעידן האינטרנט אין תחליף למפגש פנים אל פנים. ניכר כי חברי איל"ת ישמחו למפגשים נוספים, וועד האגודה מודע לכך. המפגש הבא מתוכנן להתקיים אחרי החגים, והודעה תשלח לחברים בדואר האלקטרוני.

הקיץ בעיצומו, החום מעיק, ורבים מוצאים מקלט מהחום בחדרים הממוזגים. זהו זמן מצוין להשלמת חוסרים באוסף הבולים. גזבר איל"ת, **שלמה וורגן**, הקים באחרונה שירות חדש לחברי האגודה - ה"משלוחון", באמצעותו ניתן לקנות ולמכור חומר בולאי. תקנון המשלוחון התפרסם בנושאון האחרון, והמעוניינים להשתתף מוזמנים לפנות לשלמה בדוא"ל vurgan@bezeqint.net.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

כמובן, דרך נוספת להפיג קימעה את החום היא על ידי ליקוק גלידה, רק בזהירות – שלא תטפטף על הבולים!

שלכם,
יורם ואריק

ההיסטוריה של צעצועי הפח גיל רובין

למי מאיתנו לא היו צעצועי פח בילדותו? רובנו החזקנו קופסת קרטון גדולה, ולתוכה זרקנו צעצועי פח צבעוניים בערבוביה. היום, מראה צעצועי הפח האלה מעלה בנו את זיכרונות הילדות.

ארצות הברית הייתה הצרכנית הגדולה
של צעצועי פח מתוצרת יפן

צעצועי הפח הנפוצים ביותר מעוצבים בדמויות של בעלי חיים, מכוניות, רכבות, אניות ואפילו רובוטים. חלק מהצעצועים הם פאסיביים, אחרים בעלי מנגנון מתיחה של קפיץ (בדומה לשעון), והמודרניים שבהם מונעים בכוח של סוללות.

קצת היסטוריה: צעצועי הפח הראשונים נוצרו בגרמניה במחצית השנייה של המאה ה-19. יכולות המיכון שהתפתחו אז אפשרו יצור המוני של החלקים המרכיבים את הצעצוע, ומתקני

הדפסה משוכללים הקנו לצעצועים את הצבעוניות מושכת העין, השובה את ליבם של ילדים (וגם של מבוגרים). בעקבות הצלחתם המסחרית של היצרנים הראשונים התפשט הייצור גם לשאר היבשת, ובעיקר לצרפת ולאנגליה. מרכז חשוב נוסף של ייצור צעצועי פח התפתח במקביל ביפן, כאשר רוב התוצרת היפנית נועדה לייצוא לשוק האמריקאי.

הייצור והצריכה של צעצועי הפח הושפעו משמעותית מתהליכים כלכליים ופוליטיים. בשנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה שגשו היצרנים הבריטיים (ובראשם חברת Dinky), משום שקהל הלקוחות באנגליה פשוט סירב לקנות מוצרים מתוצרת גרמנית. ייצור הצעצועים ביפן נעצר כמעט לחלוטין בגלל החרם האמריקאי בשנות ה-30. בשנים שלאחר מלחמת העולם השנייה שווקו הצעצועים היפנים בארצות הברית תחת התווית "תוצרת חוץ" ולא "תוצרת יפן", מסיבות מובנות.

חותמת לכבוד חברת Dinky
האנגלית, שיצרה צעצועי פח
איכותיים של מכוניות,
מטוסים ואוטובוסים

שנות החמישים של המאה העשרים היו ימי השיא של צעצועי הפח, והם יוצרו בכמויות גדולות ובאיכויות משופרות. הצריכה הגדולה נבעה מהשפע הכלכלי שלאחר מלחמת העולם ומריבוי הילדים בארצות הברית באותן שנים (דור המכונה ה"בייבי בומרס").

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

באותן שנים הפכו צעצועי הפח לחלק בלתי נפרד גם מעולמם של ילדי ישראל. אבי, שבאותם הימים היה ימאי בצי הסוחר, לא חזר מהפלגה ללא מכוניות פח יפניות, אותן רכש עבורי במקומות שונים בעולם.

צעצועי פח – קונטרס בולים אמריקאי

כשאני מתבונן כיום בצעצועי פח שיוצרו בתקופה זו, אני מבחין בהבדל ניכר באיכות הצעצועים על פי ארץ הייצור שלהם. ברשותי דובים וצעצועים מסתובבים שיוצרו באירופה לפני כמאה שנה, והם עדיין עובדים כאילו יצאו זה עתה מפס הייצור. לעומתם, צעצועים יפנים משנות ה-50 וה-60 כבר העלו חלודה, ואין להם עוד תקומה. יתרונם של היצרנים היפנים היה בתחום המחיר: חומרי הגלם בהם השתמשו היו פחות איכותיים ועל כן יותר זולים, וכוח העבודה ביפן באותה תקופה היה עדיין זול יחסית.

צעצועים מורכבים,
עם הרבה חלקים

תור הזהב של צעצועי הפח הגיע לסיומו כאשר נכנס הפלסטיק לשוק הצעצועים בשנות ה-50 וה-60. הירידה בביקוש לצעצועי פח הייתה, במידה רבה, מסיבות כלכליות: צעצוע פח רגיל מורכב מ-200 עד 300 חלקים. החלקים מיוצרים, אמנם, בייצור המוני, אך הרכבת הצעצוע נעשית באופן ידני על ידי פועלים מומחים בעלי סבלנות אין קץ. מכאן שמחירם של צעצועי פח היה גבוה יחסית. גורם נוסף בעל משקל הוא בטיחותם הגבוהה יותר של הצעצועים העשויים מפלסטיק. כיום, כאשר משחקי המחשב שולטים בשוק המשחקים לילדים, הפכו הצעצועים ה"רגילים" למיושנים, וייצורם פחת מאוד.

לפני מספר שנים נתקלתי באקראי בצעצועי פח ישנים, והם הדליקו אצלי נצוץ חבוי של אהבה ונוסטלגיה. החלטתי לאסוף אותם: אני מתעניין במיוחד בצעצועי פח המעוצבים בדמויות של חיות, שניתן למתוח אותן כפי שמותחים שעון מעורר ישן, ולאחר המתיחה הן מתחילות להתנועע. כשאני אוזח צעצוע כזה בידי אני חש בניסיון, באהבה וברגש האחריות של הפועל, שחיבר את החלקים כמו פזל והפך חלקי מתכת פשוטים לצעצוע בעל נשמה יתרה. לדעתי, זו אומנות שחלפה מן העולם, ואני חושב שמן הראוי לשמר אותה ככל האפשר.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

בעולם קיימים מספר מוזיאונים
לצעצועים עתיקים ובהם ניתן למצוא
פריטים ייפייים ונדירים במצב מעולה.
כאשר מביטים בהם העיניים בורקות
והלב מחסיר פעימה. עם כאלה צעצועים,
מי מאיתנו לא מוכן לשוב ולהיות ילד ולו
למספר רגעים?

גיל רובין הוא אספן של צעצועים
עתיקים, צעצועי פח ודובי צעצוע.
בכוונתו להקים בשנים הקרובות מוזיאון
לצעצועים עתיקים. כתובתו לצורך
תגובות: ke1234@bezeqint.net

גיליונית מזכרת מבריטניה, המוקדשת לצעצועי פח.
הכיתוב מעלה על נס את עבודת הייצור,
וקורא לאיסוף של צעצועים אלו.

הנפקת האומניבוס שלא הייתה חלק שלישי – הדפסות הניסיון רון ברגר

במשך שלושים שנה הייתה סדרת הניצחון לא פופולרית בקרב האספנים. ואז, בתחילת שנות ה-50, צצו בשוק הבולאי בולים מנוקבבים שהודפסו בששה צבעים (כולם שונים מצבעי הבולים כפי שהונפקו) עם הדפס רכב "SPECIMEN". בהופעתם של פריטים אלה בשוק היה רמז ראשון לכך שבארכיונים ובידיים פרטיות קיים חומר מתהליך ההכנה של הבולים. הדבר עורר עניין בקרב אספני הבולים של ניו-זילנד, והסדרה כולה זכתה להתעניינות מחודשת ולתחילת השיקום של שמה הטוב בחוגי האספנים.

בולים מנוקבבים עם הדפס רכב SPECIMEN
בצבעים שונים מצבעי ההנפקה.

מעמדם של פריטים אלה לא היה ברור. היו שחשבו שמדובר בניסיונות צבע, ובמרבית התיאורים שלהם במכירות פומביות באותה תקופה הם נקראו "Colour trials" או "Colour specimens" (ניסיונות צבע או דוגמאות צבע). עם זאת היו מספר אספנים ששיערו, שמדובר בהגהות מטבעת או בהגהות גיליון (Plate או Die proofs). כיום, כפי שאסביר בהמשך, אכן (proofs).

מקובל לראות בהם הגהות גיליון, אם כי יש הסבורים שמדובר בהגהות מטבעת. בתחילה השיגו פריטים אלה מחירים גבוהים מאד במכירות פומביות, אולם עד מהרה הופיעו בשוק עוד ועוד עותקים, ומחיריהם ירדו לרמה סבירה יותר. באותו זמן בערך הופיעו בשוק גם רביעיות וזוגות בלתי מנוקבבים של בולי הסדרה עם או בלי הדפס הרכב SPECIMEN, שניתן היה בבירור לראות שהם באו מניסיונות הדפסה של גיליונות שלמים, חלקם בצבעים של הבולים כפי שהונפקו וחלקם בצבעים שונים מהם אך במעט.

כל פריטי ניסיונות הצבע והגהות הגיליון שיצאו לשוק באותה עת היו, עד כמה שניתן היה לראות, מגיליונות שהודפסו מלוחות הדפוס בשלב הסופי של ההכנות לקראת ההדפסה, והיו אספנים שהאמינו שבכך מתמצה חומר ההגהות והניסויים הקיים מהסדרה. אבל במחצית השנייה של שנות החמישים השתנתה התמונה במהירות. בהתחלה יצאה למכירה כמות קטנה של ניסיונות צבע בבולים בודדים מנוקבבים על גבי

הגהות גיליון בלתי מנוקבבות: רביעיה משולי הגיליון
בצבע כתום-אדום, מעט כהה יותר מצבע ההנפקה.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

קרטון חום, כשמתחת לכל בול מופיע מספר הרישום של הצבע שבו נעשה שימוש. תוך זמן קצר התברר, שמספרי הצבעים הללו הם על פי טבלת צבעים סטנדרטית של חברת De la Rue & Co. בלונדון, אשר שימשה לתיאום הדפסות (בעיקר הדפסות חוזרות) עם רשויות דואר מחוץ לאנגליה שהדפיסו את בוליהן בחברה זו.

ניסיון צבע מנוקבב
על גבי קרטון
עם מספר צבע A115.

באותו זמן בערך הופיעו בשוק גם רביעיות וזוגות של בולי הסדרה עם שוליים רחבים ומרווחים גדולים בין הבולים. פריטים אלה היו בלתי מנוקבבים, והודפסו בצבעים שונים מאלה של הבולים שהונפקו. חלקם נשא הדפס רכב "SPECIMEN" וחלקם היו ללא הדפס רכב זה. השוליים הרחבים מאד והמרווחים הגדולים בין ההטבעות שללו כל אפשרות שמדובר בהגהות גיליון, והאספנים הגיעו במהרה למסקנה שמדובר בהגהות מטבעת – הגהות של תמונת בול בודד כפי שנוצרה בידי חרט מומחה, משוכפלות ארבע פעמים על גבי לוח ניסיון אחד. הגהות מטבעת נוצרות לצורך בדיקת איכות החריטה ולצורך וידוא אחידות ההטבעה הנוצרת ממנה.

הגהת מטבעת בלתי מנוקבבת ללא הדפס רכב SPECIMEN. המרווחים בין השוליים אינם מתאימים לגיליון הבולים, והצבע שונה מצבע ההנפקה.

הגהת מטבעת בלתי מנוקבבת
עם הדפס רכב SPECIMEN
בצבע שונה מצבע ההנפקה.

הגהות המטבעת השונות שהופיעו בשוק היו על נייר רגיל להדפסת בולים, עם סימן מים כפי שהיה מקובל

באותה תקופה ועם דבק. אספנים שעקבו אחרי הפריטים שהופיעו במכירות פומביות התחילו תוך זמן קצר לתהות אם אכן מדובר בהדפסות הגהות של רביעיות ותו לא. השוליים הלא ישרים של חלק מהרביעיות בצבעים מסוימים התאימו אלה לאלה, ובבדיקה של סימני המים נמצא שהם מתמשכים במדויק בין רביעיות אלה. מכאן ניתן היה להסיק שמדובר בפריטים שנגזרו מתוך דפים גדולים יותר, שהכילו כל אחד ארבע רביעיות של הבולים בעלי הפורמט הגדול יותר בסדרה, או שתי רביעיות של כל אחד משני הבולים בפורמט הקטן יותר. למרות זאת במשך שנים לא נמצאו שמיניות או

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

כפולות גדולות יותר בשום מקום, ורבים האמינו שכל הגיליונות הגדולים יותר נגזרו לרביעיות בודדות (וחלק מהן הופרדו בשלב מאוחר יותר לזוגות ולבודדים). תמונה זו השתנתה רק בשנת 1959, כאשר במאמר שהופיע בכתב העת של האגודה הבולאית המלכותית של ניו-זילנד הופיעה ידיעה קצרה שלוותה בצילום של שמיניית בולים – ארבעה של שלושה פני וארבעה של ששה פני. הפריט שצולם במאמר היווה הוכחה חד משמעית שאכן קיימות עדיין כפולות גדולות יותר מרביעיות. מאז הופיעו בשוק כמה שמיניות כאלה, בהרכבים שונים של עריכים, וכן ארבעה גיליונות שלמים של שש-עשרה הטבעות הגהה – שלושה גיליונות של ארבעת העריכים בפורמט הגדול וגיליון אחד של שני העריכים בפורמט הקטן. כל ההטבעות בגיליון כזה הודפסו ביחד והן בצבע אחד.

שמיניה של הגהות מטבעת לעריכים של שלושה וששה פני עם הדפס רכב SPECIMEN. על פי הפגם בנייר (משמאל לבולים) ניתן לדעת כי זוהי השמיניה המקורית

לימים התגלו גם שתי שמיניות מנוקבבות של בולים מהפורמט הגדול יותר עם מרווחים גדולים כמו בהגהות המטבעת ועם הדפס רכב "SPECIMEN", מה שעורר מחדש את השאלה מה היה מעמדם המקורי של הבולים המנוקבבים עם הדפס רכב זה בצבעים השונים. כיום מרבית המומחים סבורים, שבולים אלה באים ברובם מגיליונות מנוקבבים של הגהות מטבעת, שהופרדו על מנת להגדיל ככל האפשר את הרווח ממכירתם. כמו כן התגלה זוג בלתי מנוקבב עם מרווח גדול בין הבולים של בולי שלושה פני בצבע ירוק-דשא עשיר ועליו בכתב יד ההערה "מטבעת מאושרת לשימוש 15/11/1919". זוהי הוכחה חד משמעית שהגיליונות עם המרווחים הגדולים הוכנו כהגהות מטבעת, ושבמשרדי חברת De la Rue & Co. אכן נעשה בהן שימוש לצורך בדיקת החריטה של האמות לפני התחלת התהליך הטכני של העברת ההטבעות ללוח הדפוס.

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית

בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

זהו סוף הסיפור על הנפקת האומניבוס שלא הייתה לציון סוף מלחמת העולם הראשונה. מיד בתום המלחמה הייתה תקופה קצרה של התרוממות רוח בקרב בעלות הברית שניצחו במלחמה, ואז גם עלה הרעיון להנפיק ברחבי האימפריה סדרת בולים לציון הניצחון. אבל תוך זמן קצר נפגעו בעלות הברית (וגם המפסידים, מדינות הציר) משתי מהלומות קשות ביותר. הראשונה הייתה שפל כלכלי שנבע מהפסקת זרם ההזמנות לצרכי צבא ומחזרתם לשוק העבודה של מיליוני חיילים. בכל רחבי העולם המתועש נמצאו עתה מיליוני מובטלים, רובם רעבים ללחם, והמורל הגבוה של הימים הראשונים לאחר תום הלחימה נעלם כאילו לא היה. המהלומה השנייה הייתה פריצתה של מגפת שפעת כלל-עולמית אלימה במיוחד, שבפי בני הזמן נקראה "השפעת הספרדית". בתוך כשנתיים מצאו את מותם מהשפעת ומסיבוכיה כעשרים מיליון בני אדם בכל רחבי העולם. מותם הפתאומי של אנשים רבים כל כך אמנם סייע להוריד במידה מסוימת את לחצי האבטלה, אבל לא היה בעובדה זו כדי לשפר את מצב הרוח של האנשים ברחבי העולם. מיד לאחר מלחמה כה עקובה מדם הם נאלצו לחזות במוות המוני ממחלה שאת פישרה לא הבינו (רק מגפות "המוות השחור" שהיכו באירופה בסוף ימי הביניים היו נוראיות יותר מבחינת המחיר שגבו בחיי אדם). על רקע זה נקל להבין מדוע הנפקות הבולים המתוכננות לציון תום המלחמה לא נהנו מקבלת פנים חמה במיוחד. כך, בין אי ההצלחה של הנפקת הניסיון בברבדוס לשערוריות שליוו את ההנפקה הניו-זילנדית, התוכנית להוציא הנפקת אומניבוס באימפריה הבריטית "נפלה בין הכיסאות". היה זה מקרה פשוט של חוסר מזל, ובדיעבד לא נותר לנו אלא להצטער שבאלבומי האספנים נותרו מהתוכנית הזאת רק שרידים בודדים.

רון ברגר אוסף ומציג את נושא החתוליים הגדולים. נושאי איסוף אחרים שלו הם יונקים פרה-היסטוריים, האדם הקדמון, בעלי חיים מבויתים ובתי מלוכה אירופיים.
כתובתו: bergeron@012.net.il

עתונות בולאית ברשת

נושאונט שלנו הוא המגזין הבולאי היחיד בשפה העברית הקיים באינטרנט. הייחוד נובע, כמובן, מהשפה ולא מהנושא. לכתבי עת בולאים רבים קיימת נוכחות (חלקית או מלאה) ברשת, ואנסה להביא כאן טעימה ממגוון אתרים אלו.

ברמה העקרונית קיימים שני סוגים עיקריים של כתבי עת בולאים: מגזינים מסחריים, רובם כלליים, וביטאוני אגודות וארגונים אשר רובם ככולם מתמחים בהקשר בולאי מסוים. הטור יתמקד הפעם בסקירה של אתרי המגזינים המסחריים בלבד. בטור

הבא, אשר יתפרסם בנושאונט מספר 4, נסקור אתרים של ביטאוני אגודות תוך שימת דגש על אגודות נושאיות.

למגזינים מסחריים אין נוכחות מרשימה ברשת. לרובם אתרים המאפשרים רק טעימה קטנה מהתוכן המודפס, וחלקם מאפשרים מנוי בתשלום על כל התכנים דרך האתר.

	המגזין המסחרי בעל התכנים העשירים ביותר ברשת (לפחות בשפה האנגלית) הוא Stamp Magazine הבריטי. באתר של מגזין זה ניתן למצוא מגוון מאמרים בנושאים שונים, כולל אינדקס על פי נושאי איסוף תימאטיים. http://www.stampmagazine.co.uk
	המגזין של קטלוג Scott בפורמט זהה למהדורה המודפסת מוצע במלואו דרך הרשת בתשלום גבוה למדי. באתר אין "טעימה" של ידיעות עדכניות, אלא רק דוגמה של גיליון קודם להתרשמות. http://www.scottonline.com/info_NEW.asp
	מגזין נוסף של הוצאה זו הוא Linns היוצא כשבועון (!) בפורמט דומה לעיתון יומי עם כ-120 עמודים. אתר המגזין כולל מידע שימושי רב (כמו אינדקס ישויות המנפיקות בולים ומדריך לשערי מטבעות). יש דגימה של כותרות השבוע ואפשרות למנוי אינטרנטי במחיר יקר מאד. http://www.linns.com
	למגזין הוותיק Gibbons Stamp Monthly יש אתר המציע גם הוא "טעימות" קטנות ואפשרות למנוי בתשלום. http://www.gibbonsstampmonthly.com

איל"ת – אגודה ישראלית לבולאות תימאטית בית יואל, נמל ת"א 40, תל-אביב 6350671

	קוראי הצרפתית יוכלו למצוא עניין רב באתר המגזין Timbres הכולל מגוון מאמרים ועדכונים http://www.timbresmag.com
	מיזם ייחודי של מגזין זה הוא אתר וידאו בולאי בו ניתן לצפות במגוון כתבות בנושאים בולאיים. למרבית הצער, הכתבות הן בצרפתית בלבד. http://www.tvtimbres.com/video.html
	ועוד לקוראי הצרפתית אתר הסוקר את החדש בעיתונות הבולאית בצרפתית – מודפסת ומקוונת. באתר גם שרות תרגום אוטומטי לאנגלית. www.coppoweb.com/actualite/fr.presvis.php?rev=edlt

אתרים של חברי איל"ת

בטור הקודם סקרנו מספר אתרים של אספנים תימאטיים מכל רחבי העולם. החל ממדור זה נשמח להציג בכל נושא אתר תימאטי של אחד מחברי איל"ת. אנו פותחים עם אתרו של **אורי גורפיין** בנושא ציפורי ישראל. האתר כולל מידע עשיר ומגוון על ציפורים בכלל וציפורי ישראל בפרט, והכל מואר ומומחש דרך בולים. האתר לא מיועד לבולאים בלבד, והוא מעשיר ומעניין לכל המתעניין בנושא.

<http://my.ort.org.il/holon/birds/index.html>

אם גם אתם רוצים או שוקלים להעלות את האוסף שלכם לרשת, אשמח לסייע לכם, הן בעצות טכניות והן בעצות מעשיות.

תגובות ניתן לשלוח למשה אהלי בדוא"ל mosheaaaaa.oholy@gmail.com (יש להוריד את רצף אותיות ה-a אחרי המילה moshe. יש הרבה תוכניות זדוניות הרצות ברשת ומחפשות כתובות דואר אלקטרוני כדי למלא אותם בזבל ואף חמור מכך – כך שלא כדאי לציין כתובת כפי שהיא באתר כלשהוא).